

Aristoteles'in Adalet Anlayışı: Mesotes Öğretisi

Işıl Bayar BRAVO*

Aristoteles'in adalet anlayışını, mesotes öğretisini anlamak için, öncelikle genel olarak erdemın neliğine bakmak yerinde olur. Çünkü adalet bir karakter erdemidir ve mesotes erdemlere ilişkindir.

Aristoteles erdemın neliğini *Nikomakhos'a Etik* kitabında farklı pek çok yoldan giderek ortaya koyar. Bu yollardan birisi, 'orta olma' olarak karşıldığımız *mesotes* öğretisidir. Yani Aristoteles erdemın doğal yapısını araştırırken, *mesotes* (orta olma) kavramını da kullanır. Ona göre sürekli ve bölünebilir olan herşeyi bölüp daha çoğunu daha azını ve eşitini alabilir, bunu da ya o şeye göre ya da bize göre yapabiliriz. Eşit olan da, aşırılık ile eksikliğin ortasıdır. Bir şeyin ortası, iki ucundan eşit uzaklıkta olandır ve bu herkes için bir ve aynıdır; ancak bize göre orta, ne fazla ne de eksik olandır; bu ise tek değildir ve herkes için aynı değildir. Örneğin bir şeyin çoğu on, azı iki ise, şeye göre alındığında ortası altı olur. Bu, matematiksel ortadır. Oysa insanlara göre 'orta olan' böyle değildir. Aristoteles'e göre. İnsanların kimine göre onbeş kilo yemek çok, kimine göre üç kilo yemek azdır (Aristoteles 1988: 1106a 25-35). O halde her bilen kişi, aşırılıktan ve eksiklikten kaçır; ortayı

arar, onu tercih eder; bu orta ise şeyin ortası değil, kişiye göre orta olandır. Erdem de ortayı hedef edinmektir. Bu, Aristoteles'in erdeme ilişkin yaptığı tanımlardan yalnızca birisidir. Burada Aristoteles'in kastettiği karakter erdemidir. Çünkü karakter erdemleri eylem ve etkilenimlerle ilgilidir, aşırılık, eksiklik ve orta da bunlarda olur. Cesaret, ölçülülük, cömertlik ve tabii ki adalet bu erdemlerdendir. "Gerektiği zaman, gereken şeylere, gereken kişilere karşı, gerektiği için, gerektiği gibi bunları yapmak orta olandır ve en iyidir ve bu da erdeme özgüdür" (Aristoteles 1988: 1106b 20-25). Aynı biçimde eylemlerde de aşırılık, eksiklik ve orta olma söz konusudur. Erdem ise aşırılığı yanlış olan, eksikliği yerilen, ortası övülen ve isabetli olan etkilenimlerle ve eylemlerle ilgilidir. Demek ki erdem bir tür orta olandır, ortayı amaç edinmedir. Orta olma ancak akıllı insanın tercihlerine ilişkin olarak ortaya çıkar. Erdem, akıllı insanın orta olanda bulunma huyudur. Orta olanı bulma, akıllı olmaktan başka, tecrübeyi de gerektirir. İyi ve doğru karar ya da eylem, aşırılıkların ortasını bulmaktan geçer. Bunun için hem bilgiye hem de tecrübeye ihtiyaç vardır. Aristoteles, aşırılığa ve eksikliğe bakarak ortanın bulunacağını söyler. Erdem neliği bakımından orta

olanı bulmakla ilgilidir, en iyi olmak bakımından ise en uçta olandır. Kendileri kötü olan şeylerin (hırsızlık, zina, kıskançlık) aşırılıklarının ve eksikliklerinin dile getirilmesi mümkün değildir. Buna karşın orta bir bakıma uç olduğu için, ölçülülüğün, yiğitliğin aşırılığından, eksikliğinden ve ortasından söz edilemez; bunlar kendileri iyi olan şeylerdir. Aristoteles her ne kadar bu tür bir genel belirleme yapsa da, eylem söz konusu olduğunda genel belirlemelerden kaçınmak gerektiğini belirtir. Örneğin, yiğitlik, korkular ve cüretlerle ilgili orta olandır; korkusuzlukta aşırıya kaçınmanın adı yok, cüretlilikte aşırı olan cüretli, korkmada aşırıya kaçınanlar korkaktır.

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*'in II. Kitabında orta olanlara örnek verir:

Erdemin -karakter erdeminin- orta olma olduğu sonucu bu söylenenlerden rahatlıkla çıkarılabilir. Orta olma derken Aristoteles, biri aşırılık öteki eksiklik olan iki kötülüğün ortasını kastettiğini ve ortayı hedef edinmekle bunun gerçekleştirilebileceğini söyler. Bu nedenle, ona göre erdemli olmak zor bir iştir, çünkü herşeyde ortayı bulmak zordur. Örneğin bir dairenin ortasını bulmak herkesin değil, bilenın işidir; aynı şekilde öfkelenmek, para vermek, harcamak herkesin yapabileceği kolay bir iş değildir. Bunların kime, ne kadar, ne zaman, niçin, nasıl yapılacağı da herkesin bileceği bir iş değildir, kolay da değildir. Bunun için Aristoteles, herkesin, kendisinin nelerden kaçtığını ve nelerden haz aldığını tam olarak bilmesi gerektiğini ve kendilerini bunla-

	<u>Eksiklik</u>	<u>Orta</u>	<u>Aşırılık</u>
(Yiğitlik)	Korkaklık	Cesaretli olma	Atılganlık
(Hazlar)	Duygusuzluk	Ölçülülük	Kendini tutamamazlık
(Para)	Cimrilik	Cömertlik	Savurganlık
(Harcama)	Eli sıkılık	İhtişamlılık	Gösteriş Budalalığı
(Öfke)	Sinirlilik	Sakinlik	Öfkesizlik
(Samimiyet)	İstihza	Samimilik	Şarlatanlık
(Şaka)	Yabanılık	Şakacılık	Şaklabanlık

Biri aşırılık öteki eksiklik olarak görünüm kazanıp kötülüğü ortaya çıkaran, biri de orta olma olarak görünüm kazanıp erdemi ortaya çıkaran bu üç tür tutumun hepsi birbiriyle bir karşıt-lık içerisindedir; uçlar hem ortaya hem birbirlerine, orta ise uçlara karşıttır (korkak yiğite 'cüretli', cüretli de 'korkak' der).

rın çekip ittiğinin tam tersi yöne çekmeleri ya da itmeleri gerektiğini belirtir. Bu, Machiavelli'nin iddialarına oldukça ters düşen bir anlayıştır. Çünkü Machiavelli hep aşırılıklara vurgu yapar ve onları över. Ama Aristoteles'e göre iyiyi aramak için insanların akıllarını erdemi/ortayı aramada kılavuz olarak kullanması gerekir.

(*) Yrd.Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Felsefe Bölümü.

Herkes her tek durumda kendi ortasını kendi belirlemelidir. Bu nedenle Aristoteles etiği, tüm durumları tek bir ölçüye sokmaya çalışmaz.

Bu açıklamalardan sonra kendisi bir karakter erdemi ve orta olan adalet erdemini ele alabiliriz.

Adalet, erdemleri konu edinen Aristoteles etiğinde önemli bir rol oynar. Adalet, toplumsal yaşamın ve erdemlerin en yüksek derecede kavranmasını sağlar. Adalet erdemi için Aristoteles genel olarak erdemler için yaptığı akıl yürütmeleri kullanır.

Aristoteles'in adaletle ilgili görüşlerini en fazla *Nikomakhos'a Etik*'in V. kitabında buluruz. Aristoteles, adalet sözcüğünün iki anlamına dikkat çekerek başlar: Bunlardan ilki, yasal olanın ne olduğuna, ikincisi haksız ve eşit olanın ne olduğuna ilişkindir (Aristoteles 1988: 1129a 3-1130a 13). Bunlar aslında "genel" (tümel) ile "tekil" adalettir (Ross 1995:216). Buradaki ilk anlamla sözü edilen, 'adil' nitelmesiyle imlediğimiz değil; *dikaïos* sözcüğü ile "kuralın, geleneğin yasasına uyan" kastedilir (Sherman 1999:235). Bu anlamda (yani tümel anlamda) adalet, yasaya boyun eğmedir; o, böylelikle erdemi kapsar, ama bu erdem ile yasa arasında bir özdeşlik olduğu anlamına gelmez. "Adalet" sözcüğü, ahlaksal erdem toplumsal ıralayıcısına gönderme yapar, buna karşın 'erdem' sözcüğü bu anlamı içermez (Ross 1995:216). Yani tümel adalet yasalara boyun eğmeyi ve diğer erdemlerle ilişkiyi vurgularken, tekil adalet erdemler arasında yer alır. Yani adalet, erdem bütünü olarak ele alınabilir, karşıtı olan adaletsizlik ise kötülüğün parçası değil, bütünüdür. Erdem ile bu anlamıyla adalet arasında

fark vardır. Bu adalet erdemle aynı şeydir, ama adaletin olduğu şey ile erdem olduğu şey aynı değildir: başkasıyla ilişkide söz konusu olduğunda adalettir, kendi başına böyle bir huy söz konusu olduğunda erdemdir (Aristoteles 1988: 1130a 10).

Erdemin bir parçası olan, yani bizim tekil adalet olarak adlandırdığımız adalet ise, daha çok eylemlerde ortaya çıkan adaletsizlikler ve haksızlıklarla ilgilidir (Williams 1980: 189-199). Tümel adalet de adaletsizlikle ilgilidir, ama o adaletsizliği yasaya aykırı olan olarak tanımlar; oysa tekil adalet için eşitliğe aykırı olan herşey yasaya aykırıdır, buna karşın yasaya aykırı olan herşey eşitliğe aykırı değildir. O halde tüm erdem tarafına koyduğumuz adaleti ve adaletsizliği (tümel adalet) şimdilik bir yana bırakıp, daha problematik olan tekil adaletle bakmakta yarar vardır.

Aristoteles'e göre eylemlerin pek çok uçları vardır: örneğin bir savaşta asker korkaklığından dolayı kalkanını atıp geri çekilmesi gibi eylemlerin erdemli olmayan pek çok yanı vardır. Bu eylemde kötülük yapan, diğer arkadaşlarına bir haksızlık da yapmış sayılır, ama kendine çıkar sağlamaz; oysa çıkar sağladığı zaman belirli bir kötülük ve adaletsizlik yüzünden yapar bunu. Bu tür eylemler birer adaletsizlik örneğidir.

Diğer uçlar ile adaletsizlik arasında bu ayırım, tekil adaletsizlikte adaletsiz kazanımlar sağlandığını gösterir. Örneğin bir A kişisi zınayı bir yarar ve çıkar sağlamak için yapıyorsa, B kişisi de hazlarını doyurmak için yapıyor ve bunun için para harcıyorsa, B kişisi ölçülü, A kişisi ölçülü değil, adaletsiz görü-

lür (Aristoteles 1988: 1130a 25-29). A kişisi ne tür kazanımlar elde eder, bu tartışmalıdır. Örneğin ekonomik yarar ya da refah için mi böyle davranır? Burada daha geniş bir yarar tanımına ihtiyaç var. Bununla birlikte bir B kişisinin eylemi de uçlardan (haz düşkünlüğü) birine gitmeye yol açabilir. Sonuçta biz hem A kişisini hem de B kişisini eleştiririz, ama farklı biçimlerde. Bu farklılık bu eylemleri yapanların niyetlerinden kaynaklanır.

Tekil adalet dediğimiz, tümel erdemden farklı bir adalet türü olarak adaletsizlik ve haksızlıkla ilgilenirken, tümel adalet yasadışıyla ilgilenir: "haksız olan ne varsa yasadışıdır, ama yasadışı olan herşey haksız değildir" (Aristoteles 1988: 1130b 12-13).

Aristoteles yasayı insan hayatını koruyan bir güç olarak düşünür. Bu güç sadece ahlaksal anlamda değildir, çünkü bu "soyluluk adına" yapılacak insan eylemlerini koruyamaz, ama tekil bir devletin yasaları erdemlere uygun eylemde bulunmayı sağlıyorsa, erdemli eylemlerde bulunulabilir (Aristoteles 1988: 1130b 25).

Yukarıda da değinildiği gibi, adalet bu anlamda yasaya boyun eğmedir. Böylelikle erdemli olmayı da kapsar, ama bu yasa ile erdem birbirine özdeş olduğu anlamına gelmez. "Adalet", tüm ahlaksal erdem toplumsal ıralayıcısıdır, ama "erdem" bu anlamı içermez (Ross 1995:216).

"Tümel adalet"e ilişkin bu tür belirlemeler yapsa da Aristoteles'in asıl ilgisi "tekil adalet"edir. Bu anlamda adil olmayan insan, kendi başına iyi olan şeylerden payına düşenden fazla alandır. Aristoteles tekil adaleti ikiye ayırır: yurttaşlar arasında onur, zenginlik,

refah gibi gözle görülemez iyileri dağıtma anlamında adalet ve insanla insan arasındaki ilişkileri düzenleme anlamında adalet (Aristoteles 1988: 1130a 14-1131a 9).

Dağıtıcı adalet toplumun üyelerini, yani yurttaşları gerektirir ve en az iki kişi ve iki durumu gerektirir. Bir toplumda bir kişi diğerinden daha az ya da daha çok mal ve değere sahip olabilir. Dağıtıcı adalet var olan mal ve değerleri akla uygun olarak dağıtmaktır (Aristoteles 1988: 1130b 31). Tabi ki övülen değer veya mal her devlette farklı olacaktır: demokraside özgürlük standarttır ve her özgür kişi bu bakımdan diğerlerine eşittir; oligarşide asalet ve refah, aristokraside erdem. O halde, bunu göz önünde tutarak, hepsi için şu ortaklık dile getirilebilir:

A:B=C:D sonra:

A:C=B:D ve sonuç olarak:

A+C:B+D=A:B

(Ross 1995:217)

Yani C, A'ya verilirse, D de B'ye verilmelidir: ancak o zaman dağıtımın önceki durumla eşit hale gelmiş olacak ve adalet sağlanacaktır. O halde adalet A'ya hak ettiğinden daha fazlasını verme, B'ye de aynı oranda verme arasında bir "orta" olmuş olur (Aristoteles 1988: 1131a 9-b 24).

Aristoteles için değerlerin doğru dağıtılması, iki aşırı uç arasında ortayı bulmak demektir. Bu orta "hak" (fair) olarak adlandırılır (Aristoteles 1988: 1131a 11-12). Adalet, aşırı uçlar arasında, ortada olmalıdır. Dağıtıcı adalette eşit niteliklere sahip insanlar arasında değerlerin dağıtılması söz konusudur. Aristoteles "İnsanlar eğer eşit değillerse, eşit parçaları adil biçimde ala-

mayacaklardır, bu da tüm tartışmaların kaynağıdır" der (Aristoteles 1988: 1131a 23-24). Aristoteles dağıtmada, herkesin işine göre oranlandırma yapmak gerektiğini belirtir (Aristoteles 1988: 1131b 29). Dağıtmada adil olanın ne olduğu değere göre belirlenmelidir. Değer, dağıtıcı ve bölüştürücü adalet arasındaki ayrımı da verir. Dağıtma sadece eşitler arasında olur. Aristoteles değerden sayısal olarak söz etmemektedir; daha ziyade bunun bir parça olduğunu ve adaletin dört öge arasındaki orta olduğunu söyler: bunlardan ikisi değerler ve mallar için, ikisi kişiler içindir. Dağıtıcı adaletle ilgili olarak Aristoteles son bir nokta olarak, kötülüğün dağıtılması gerektiği durumlarda, daha az kötü olanın tercih edilmesi gerektiğini söyler (Aristoteles 1988: 1131b 21-25).

Tekil adaletin ikinci türü olan bölüştürücü adalet de kendi içinde ikiye ayrılır: 1) isteyerek yapılanlar (satış yapma, borç verme vb.) ve 2) istemeyerek yapılanlar (sahtekarlık, hırsızlık, tecavüz etme vb.). Burada yine en az iki kişi vardır, ancak bunlar birbirine eşit değildir. Bu adalet türü öncekinden farklıdır. Çünkü ortak şeyleri paylaşmadaki adalet oranlamaya göredir (A,B,C,D). Paylaşım ortak mallarda olursa, katkıda bulunanların birbirlerine oranları ne ise aynı oranda kalacaktır, adaletsizlik de bu orana aykırı paylaşım olacaktır. Bölüştürücü adalette, eylemi yapan ile bu eyleme maruz kalan birbirine eşit değildir. Bu durumlarda yargıç, cezayla kazancı azaltarak bunları düzeltmeye çalışır. Daha çok ile daha azın eşitleştirilmesi burada orta olandır. Daha çok ve daha az, kazanç ve zarardır. Yargıç burada onarma, düzeltme ya da zarar gider-

meyle ilgilenir. Ama bu, kazananla zararı olan arasındaki ilişkide böyledir. Çünkü kişilere değil, devlete karşı işlenen suçlar tekil adaletsizliğin değil, tümel adaletsizliğin örnekleridir.

Aristoteles "bölüştürücü adaletin konusu, kaybeden ile yarar sağlayan arasında ortayı bulmaktır" demiştir (Aristoteles 1988: 1132a 13-15). Burada kaybedenin kaybı nicelikselidir, Aristoteles kaybedenin kaybının nasıl ölçülebileceğiyle ilgili bir hesap yapma önerisi sunmamakla birlikte örneğin suç işleyen birinin bu suçtan nasıl ve ne tür bir yarar elde ettiğini bilmek de suç işleyen ile suça maruz kalanın eşitliğini sağlamak için, yargıcın, suç işleyeninin kazanımlarının bir kısmını, eşitliği sağlamak adına, suça maruz kalana vermesi gerektiğini belirtir. Bu kural hem isteyerek hem de istemeyerek yapılan eylemler için uygulanmalıdır.

Bölüştürücü adalet, dağıtıcı adalet gibi geometrik orana göre sağlanmaz, o aritmetik orana göre sağlanır. A ve B kişilerinden yalnızca A'ya C verildiğinde A ile B arasındaki eşitlik bozulmuş olur. Yargıç böyle bir durumda C'yi alıp B'ye verdiğinde kazananla kaybeden arasındaki aritmetik ortanın elde edilmesini sağlar ve eşitliği korumuş olur; çünkü A'ya B gibi davranılmıştır. Yani: $A+C-C=B-C+C$

Aristoteles, Pitagorasçıların tanımladığı gibi "A, B tarafından neye maruz bırakıldıysa, adalet B'ye de onu yapar" ya da diğer bir deyişle "göze göz dişe diş" biçimindeki formüllere karşıdır. Bu formül ne dağıtıcı ne de bölüştürücü adalet için uygulanır. Bu formülün uygulanacağı tek alan değiş-tokuş adaleti ya da diğer bir deyişle ticari

adalet alanıdır. Burada "eşitlik temelindeki ortaklık" ilkesiyle değil, "orana uygun ortaklık" ilkesiyle hareket edilir (Ross 1995:218). Bir devlet içinde servislerin değiş-tokuşu için ortaklık gereklidir. Bu değiş-tokuşa insanlar ürettikleriyle girerler ve verdiklerinden daha azı için değiş-tokuş yapmazlar; değiş-tokuşa girecek hizmetler değer bakımından birbirinden farklıysa, değiş-tokuş olmaz. Arzu edilen yan, doğru olandır ve bu insanları bir araya getirir. Ancak malların değiş-tokuşunda kişiler eşit parçalara sahip değillerse, değiş-tokuş olmaz. İnsanlar bu tür durumlardan kaçınmak için "istememin uyuşmsal temsilcisi" olan parayı kullanır. Para, kişiler değiş-tokuş yapmak istemediğinde, istendiği zaman o malın garantisi olarak karşımıza çıkar (Ross 1995:218-19). Parayla, kişilerinin ürünlerinin değeri hesaba katıldığında değiş-tokuş hakça olabilir.

Bu anlatılanların açık kıldığı gibi, Aristoteles adil bir eylemin ortayı bulmaktan geçtiğini belirtir. Devlet adamları ve yargıçlar adaleti gerçekleştirmek istiyorlarsa, her durumda ortayı bulmalıdır. Ama onlar da kimi zamanlarda adil olmayan biçimde davranma tehlikesi altında olabilirler ve bu şekilde yurttaşlara zarar verebilirler. Böyle durumlarda ne çok fazlaya ne de çok azı seçen, sadece kendi payına düşeni seçen, hak ettiğinden fazlasını ya da azını istemeyen kişi adil davranmış olacağı ilkesini hatırlamaları gerekir (Aristoteles 1988: 1133b 29-1134a 16).

Aristoteles bu ayrımlara doğal olanla uyuşmsal olan yasal adalet arasındaki ayrımı da ekler. Aristoteles'e göre aslında haklar ve ödevler evrensel olarak kabul edilmiştir, ama bunların

üstünde bazı devletlerde yasalarca ortaya konmuş haklar ve ödevler vardır, ama doğal olan adalet olağandışılıklara da izin verdiğinden, Aristoteles tümel adaletin uyuşmsal olması görüşüne karşıdır. Doğal olan adalet her yerde aynı güce sahiptir ve kanılara göre değişmez. Uyuşmsal olan adalet ise başlangıçta şöyle ya da böyle olması fark etmeyen, ama konduktan sonra fark eden hukuktur. Doğal olana Aristoteles, ateşin her yerde yakıcı olması örneğini verir, ama hak sayılanların her yerde değiştiğini söyler.

Bu ayrımlardan sonra, Aristoteles adaletin sadece bir orta ya da orandan ibaret olmadığını söyler. Adil bir eylem her şeyden önce isteyerek seçilen bir eylemin sonucunda ortaya çıkabilir. İnsanlar ortaya ulaşmada başarısız oldukları eylemlerinin tümünden sorumlu tutulamazlar. Aristoteles bir eylemden kişinin sorumlu olması için eylemlerin yapısını çözümler. Ona göre eylemler dört kısımdan oluşur:

1) Bilmeyerek bir eylem yaparsan ve zarar verirsen, bu eylem beklenmeyen bir eylem olur ve rastlantısal olarak adlandırılır. 2) Bilgisizlikten bir eylem yapıyorsan, ama kötü niyetli değilsen ve yine de zarar vermişsen buna hatalı eylem denir. 3) Bilerek ama istemeden eylem yapıyorsan, yani kızgınlıkla mesela, bu eylem adaletsiz olur, ama senin adil olmadığını göstermez. 4) Bilerek bir seçimin sonucunda bir eylem yapıyorsan, hem eylem hem de onu yapan adaletsiz olur (Aristoteles 1988: 1135a 15-1136a 9).

Aristoteles'in buradaki niyeti yasa-ya uygunluk sağlamak değil, tamamıyla ahlaklılığı sağlamaktır. Onun adalete ilişkin yaptığı ayrımlar hukuk bilimi

için büyük katkı sağlamıştır. Yasa ve eşitlik arasındaki ayrımı pekçok tarihi olay göz önüne alınarak yapılmış olsa da, büyük oranda Aristoteles'in eşitliği bir tür adalet saymasından ve bunu yasal adaletin üstünde tutmasından çıkarılmıştır: "... böyle şeyleri tercih ederek yapan ve yasa ona yardımcı olduğu halde olumsuz yönde adaleti harfi harfine yerine getirmeyen, daha azıyla yetinen doğru insandır. Bu huy ise doğrudur, yani bir tür adalettir ve ondan farklı olmayan bir huydur" (Aristoteles 1988: 1138a 1-5) (Ross 1995: s.221). Ayrıca Aristoteles "kendisinin bütününe zarar verdiği yerde yasanın düzeltilmesi"ni önerir (Aristoteles 1988: 1137a 31-1138a 3) (Aristoteles 2001: 1374a 26-b 22).

KAYNAKÇA

- Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, (Çev. Saffet Babür) 1988, Ankara.
- Aristoteles, *Retorik*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, (Çev. Mehmet H. Doğan), 2001, İstanbul.
- Ross, David. *Aristotle*, Routledge, Florence, KY, (USA), 1995.
- Sherman, David. 'Aristotle and the Problem of Particular Injustice', *The Philosophical Forum*, Volume XXX, No.4, s. 235-248, December 1999.
- Williams, Bernard. 'Justice as a Virtue', *Essays on Aristotle's Ethics* içinde, ed. Amelie O. Rorty, University of California Press, Berkeley, s.189-199, 1980.

Yeni Aristotelesçi Bakış Açısıyla İyi Bir Yaşamda Dağıtıcı Adalet ve Eşitlik İlkesinin Belirlenimi Üzerine

Aylin TOMAN*

Giriş

Tarihsel açıdan bakıldığında kökleri Aristoteles'e kadar uzanan dağıtıcı adalet anlayışı günümüzde hâlâ en sık tartışılan konulardan biri olarak karşımıza çıkar. Dağıtıcı adalet teorisiyle ilgili olarak tartışılan konuların başında onun doğası ve konusunun ne olduğu problemi gelir. Söz konusu teorisinin doğasının hangi tür iyileri içerdiği ve iyilerin her birinin paylaşılmasının mümkün olup olmadığı soruları tarih boyunca birçok düşünürü meşgul etmiş ve bunun sonucu olarak bu konu üzerinde çok farklı düşünceler ortaya çıkmıştır. Bu temeldeki tartışmaların tümü elbette dağıtıcı adaletin ilkesinin nasıl oluşturulacağı sorusundan bağımsız olarak düşünülemez. Dağıtıcı adalet genel olarak toplumsal zenginliklerin paylaşımıyla ilgilidir. Ancak toplumsal zenginliğin ya da dağıtılabilir iyilerin paylaşımına ilişkin adalet ilkesinin içeriğinin nasıl belirleneceği ve bu ilkenin kaynağının ne olabileceği konuları oldukça karmaşıktır. İyilerin paylaşımında ya da dağıtılabilir iyiler (*distributive goods*) için gerekli ilkenin oluşturulmasında halen bir konsensüs sağlanamamasına rağmen Yeni-Aristotelesçi düşüncenin konuya farklı açılımlar getirdiği söylenebilir.

Yeni-Aristotelesçi yaklaşım, dağıtıcı adalet ilkesini *insanlara saygı* (*respect for persons*) ile insanın kendinde bir değere sahip olduğu düşüncesi üzerinde temellendirir. Başka bir deyişle dağıtıcı adalet ilkesi, saygıyı merkeze alan Kantçı bak

ış açısıyla Yeni-Aristotelesçi değer teorisinden çıkarsanır. Yeni-Aristotelesçi düşünceye göre dağıtıcı adaletin ilkesini oluşturan bu iki ana düşünce insanlar arasındaki *eşitlik ilkesinin* de kaynağını oluşturur. Dolayısıyla iyi bir yaşamda *eşitlik ilkesinin* (*equal well-being*) sağlanması hem insan için saygıyı hem de insanın sahip olduğu potansiyelleri gerçekleştirmesini, *yeşertmesini* (*flourishing*) gerekli kılar. Aristotelesçi bakış açısından iyi yaşam, doğası gereği kendi potansiyellerinin farkına varıp bunları gerçekleştiren insanın erdemli, adaletli bir yaşama sahip olmasından başka bir şey değildir. Yeni-Aristotelesçi kavrayış, dağıtılacak/dağıtılabilir olan iyilerin paylaşımı için yeni bir ilkenin varlığından söz eder. Bu ilkenin içeriğini ise insansal iyinin tanımı ile insana saygı düşüncesi oluşturur.

Şimdi dağıtıcı adalet teorisinin ilkesinin oluşturulmasında önemli rol oynayan

(* Muğla Üniversitesi, Felsefe Bölümü Araştırma Görevlisi.